Ioana COSTA
(Universitatea din Bucureşti)

Călătoria nedorită

Abstract: (The Unwanted Journey) În 1436, a teenager – later known as Georg Captivus Semptemcastrensis – was student in Sebes. He got caught in the turmoil of the history when the troops of sultan Murad II aggressively entered the city: he joined – ready to die – a small group of brave and desperate men that tried to resist the Turks. Georg miraculously survives a fire and becomes slave. For two decades he struggled to escape, being again and again caught, brought back, sold and resold. Finally, after persuading his last master that was eager to study, he managed to get out of the Ottoman Empire and reached Rome, taking refuge in a Dominican monastery. Haunted by the experience of slavery and the contact with the Muslim world, he decides to write a book meant to reminds him of the dangers that were always pending (as he says) and to be useful in the future to other possible victims. The journeys defined his life (and posterity): from Sebes to Adrianopolis, and finally to Rome (where from he never returned to his native land), from the Christian world to the Muslim world, finding a final refuge by the Dominican friars. His book, published in 1481, was re-edited by Martin Luther in 1530, soon after the Siege of Vienna, with polemical accents toward the Catholicism.

Keywords: Georg Captivus Septemcastrensis, Transylvania, Ottoman Empire, Rome, Martin Luther

Rezumat: În 1436, cel ce a fost cunoscut mai târziu ca Georg Captivus Septemcastrensis era student la Sebeş. Adolescentul avea să fie prins în vârtejurile istoriei, odată cu pătrunderea agresivă în cetate a trupelor sultanului Murad al II-lea: se alătură – pregătit să moară – unui grup puţin numeros ce încerca să opună rezistenţă turcilor. Supravieţuieşte miraculos unui incendiu şi este dus în robie. Vreme de două decenii se zbate să scape, fiind mereu prins, adus îndărăt, vândut şi revândut. În cele din urmă, convingându-şi ultimul stăpân că vrea să îşi continue studii, reuşeşte să iasă din Imperiul otoman şi ajunge la Roma, refugiindu-se într-o mănăstire dominicană. Marcat de experienţa traumatizantă a sclaviei şi de contactul cu lumea musulmană, el decide să scrie o carte care să-i amintească primejdiile, oricând repetabile (după cum afirmă) şi să fie de folos altor posibile victime din viitor. Călătoriile i-au definit existenţa (şi posteritatea): de la Sebeş la Adrianopolis, apoi la Roma (de unde nu a mai revenit niciodată în ţinuturile natale), din lumea creştină în cea musulmană, iar apoi între dominicani. Cartea lui, apărută în 1481, a fost reeditată de Martin Luther în 1530, îndată după Asediul Vienei, cu accente polemice faţă de catolicism.

Cuvinte-cheie: Georg Captivus Septemcastrensis, Transilvania, Imperiul otoman, Roma, Martin Luther

În 1481 apărea la Roma o carte care a fost considerată vreme îndelungată anonimă: *Tractatus de moribus, condictionibus et nequicia Turcorum* („Tratatul despre obiceiurile, ceremoniile şi infamia turcilor"). I-a fost atribuită, într-o succesiune de nume care se îndepărtează treptat de totala necunoaştere a realităţii auctoriale, Anonimului de la Sebeş, Studentului Romosan (din Romos, Romosz, Rumesdorf, Grossrumes), iar mai apoi lui Georg Mühlbacher, Georg Mühlenbacher, Georgius de Hungaria (cu variantele Georgius de Ungaria, Georg von Ungarn, Jörg von Ungarn, George of Hungary, Georges de Hongrie), Georgius de Septemcastris, Georg Captivus Septemcastrensis. Ne-am oprit la acest din urmă nume, care trimite la un personaj identificabil (Georg), la o plasare topografică (*Septemcastrensis*) şi la o experienţă definitorie (*Captivus*).

BDD-A31317
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:58:54 UTC)

În privinţa autorului, constatăm că informaţiile se pot extrage din două planuri distincte ale *Tratatului*: *Prologul* furnizează date compacte legate de evenimentul istoric care a aşezat destinul autorului său pe un făgaş aparte, în vreme ce restul biografiei se conturează treptat, într-un plan secund, al autentificării informaţiilor prin credibilitatea datorată unui martor care şi-a petrecut două decenii din viaţă ca rob la turci.

Georg se născuse prin 1420 sau 1421, în provincia *Septem castra*, după cum reiese din al doilea şi al treilea paragraf al *Prologului*. În 1436, sultanul Murad al II-lea, supranumit *Koca*, „cel Mare" (tatăl celui aflat pe tron atunci când scrie Georg, Mahomed al II-lea, *Fatih*) a pătruns în ţinutul *Septemcastrensis* oarecum fără să o fi plănuit, întărâtat de eşecul campaniei pentru care se pregătise şi la care trebuise să renunţe din pricina revărsării unui râu. Sentimentul acesta de frustrare se regăseşte în episodul trăit de Georg şi relatat cu destule detalii pentru a fi memorabil, dar suficient de sobru pentru a nu distona în *Tratat*. La vremea atacului turcesc, el se afla la Sebeş (Schebesch, Mühlbach în germană) la studii – împrejurare care justifică unul dintre numele sub care este cunoscut, „Studentul Romosan" (toponimul indicând aşezarea natală), precum şi pe cel de „Anonimul de la Sebeş" şi toate celelalte care trimit la numele german al Sebeşului. Cetatea, slab fortificată, primeşte să capituleze fără luptă, în condiţii prielnice, pe cât o îngăduia situaţia: înţelegerea prevedea ca oamenii să fie luaţi de turci fără a-şi pierde bunurile, cu promisiunea de a se întoarce dacă o vor fi dorit, având totuşi alternativa de a rămâne prin alte ţinuturi, unde ar fi primit pământuri în proprietate. În scurtul răstimp lăsat pentru plecarea paşnică a locuitorilor, un nobil local organizează un mic grup de rezistenţă, preferând „să moară de o sută de ori decât să se dea pe sine, soţia şi fiii săi, pe mâinile turcilor". Împreună cu cei care i s-au alăturat, s-a închis într-unul din turnurile cetăţii (cunoscut acum, în amintirea evenimentului din 1436, ca „Turnul Studentului", în colţul sud-estic al zidului de apărare), pe care l-a fortificat cum a putut. Opţiunea era disperată şi avea să aibă un final tragic, ce părea să fie nu doar acceptat de actanţi, ci chiar dorit. Asaltul turcesc este acutizat de frustrarea trupelor, silite să privească ieşirea paşnică din cetate a locuitorilor, încărcaţi de bunurile lor, aşa cum se stabilise prin condiţiile capitulării. Toată furia belicoasă se îndreaptă împotriva acestui neînsemnat bastion al rezistenţei sebeşane. Pentru a-l cuceri rapid, turcii îi dau foc: „ne-au copt de parcă ar fi copt pâine în cuptor". Singurul câştig pe care îl mai puteau dobândi era scoaterea, într-un târziu, a puţinilor supravieţuitori, pe jumătate morţi, care sunt apoi vânduţi negustorilor. Georg ajunge în felul acesta, în lanţuri, la Adrianopolis, şi rămâne rob până în 1458.

Cei douăzeci de ani de robie (cam un sfert din viaţa lui Georg, care avea să moară la Roma în 1502) sunt – aşa o arată menţiunile presărate pe parcursul *Tratatului* – o continuă luptă cu lumea din jur şi cu sine, doborât cum era de deznădejde şi zdruncinat în credinţa creştină. În capitolele III, VI, VII, XVI, XX sunt amintite încercările de evadare, eşecurile, momentele de cumpănă trupească şi sufletească, izbânda finală şi, mai apoi, în capitolul XXI, o dovadă adusă de experienţa personală (la Roma, de data aceasta) că nu pot exista musulmani convertiţi cu adevărat la creştinism. Însemnările acestea sporadice ar putea fi rearanjate într-o relatare coerentă privind robia la turci: cadru general, cauze, *realia*, exemplificate prin păţaniile lui Georg. Capitolul al şaptelea este în totalitate dedicat „lăcomiei de a stăpâni robi" şi felului în care aceştia din urmă încearcă să scape din captivitate. Emblematică este zicala turcească pe care o citează

BDD-A31317
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:58:54 UTC)

Georg, că „oricine va fi putut avea în stăpânire un singur rob ori o singură slujnică nu va mai cunoaşte sărăcia”. Nesaţul lor creşte şi, „de îndată ce unul va fi avut în stăpânire un singur rob ori o singură slujnică, pe dată va năzui din toată inima să-l aibă pe al doilea, iar mai apoi, de la al doilea, pe al treilea, de la al treilea, pe al patrulea; în felul acesta, crescând păcatul la nesfârşit, pofta li se întinde, pentru că se găsesc mulţi care le umplu gospodăriile de robi şi slujnice şi fac familii întregi, unind robul cu slujnica prin căsătorie, până ce, născându-se din ei fii şi fiice, pofta fără margini le ajunge cumva la saţ”. Negustorii răspund prompt acestei nevoi de robi, văzând că „abundenţa nu scade preţul şi valoarea mărfurilor lor, ci mai degrabă le-o sporeşte”. Deopotrivă cu pofta de a stăpâni robi creşte dorinţa acestora de a fugi: prinşi şi aduşi îndărăt, suferă pedepse, dar încearcă mereu să scape, înfruntând primejdii tot mai mari. Iarăşi inventivitatea negustorească ţine pasul cu realitatea: se iveşte un soi aparte de neguţători, care îi ajută pe robi să fugă doar pentru a-i vinde după aceea, cu acte false, câştigând astfel şi de la cei ce îşi plătesc eliberarea, şi de la cei ce îi cumpără, în repetate rânduri. Georg a cunoscut îndeaproape această practică: „De patru ori” – spune el în *Mărturia* de îndreptăţire adăugată în final, după ce scrisese *finis* la capătul celui de-al XXIII-lea capitol: *Ratio testimonialis eorum quae dicta sunt* – „după fugă, am fost răscumpărat, de şapte ori am fost vândut pe bani şi de tot atâtea ori cumpărat”. Unul dintre episoade dă măsura disperării lui şi, nu mai puţin, a flexibilităţii morale: prins după ce încercase a doua oară să fugă, supravieţuieşte doar pentru că surorile de sânge ale stăpânului său se puseseră chezaşe pentru el (în capitolul al XVI-lea): „Dispreţuind toate acestea [...], nu mult după aceea m-am dat în seama unuia dintre negustorii prefăcuţi despre care am amintit mai sus”. Ieşirea din robie este marcată de aceeaşi nuanţare a cuvântului dat (*vide Mărturia* din final), pentru că îşi amăgeşte stăpânul, care îl preţuia mai mult decât pe propriul său fiu (după cum precizează Georg), că merge să studieze şi se jurase pe Profet că avea să se întoarcă: „Şi poate că încă mă mai aşteaptă să mă întorc de la studii, pentru a avea adică o îndoită bucurie, în privinţa preoţiei mele (*id est*, musulmane) şi în împlinirea dorinţei lui, la care ţinea mult.”

Literatura română de expresie latină cunoaşte două lucrări dedicate în exclusivitate lumii turceşti, din două perspective opuse, scrise în epoci aşezate de o parte şi de cealaltă a momentului de *akmé*, de maximă înflorire a imperiului: *Istoria othmană* (*Incrementorum et decrementorum Aulae Othmanicae sive Aliothmanicae historiae a prima gentis origine ad nostra usque tempora deductae libri tres*) a lui Dimitrie Cantemir şi acest *Tratat despre obiceiurile, starea şi infamia turcilor* (*Tractatus de moribus, condicionibus et nequicia Turcorum*), publicat în 1481 la Roma. Dincolo de decalajul uriaş de notorietate, cele două texte au avut o istorie editorială deopotrivă de tumultoasă (la fel ca istoria personală a celor doi autori), chiar dacă în registre diferite. Lucrarea cantemiriană, amplă – după cum sugerează chiar titlul: trei cărţi ce cuprind istoria otomană de la origini până în vremea autorului – şi furnizând date întemeiate pe o bibliografie asumată critic, dar şi pe experienţa directă a principelui-cărturar, a intrat în circuitul cultural european la aproximativ două decenii după finalizarea ei, în urma diligenţelor devotate ale fiului lui Cantemir, Antioh, întâi prin intermediul traducerii englezeşti a lui Nicolas Tindal (1734 şi, într-o a doua ediţie sau un al doilea tiraj, 1756), apoi în spaţiul germanofon şi francofon (în ambele situaţii, pornind de la traducerea în limba engleză realizată de Tindal); textul latinesc, recuperat două secole mai târziu

BDD-A31317
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:58:54 UTC)

din fondul de manuscrise al Universităţii Harvard (ms *Harvardiensis*) şi-a avut *editio princeps* abia la începutul mileniului nostru (editat de Dan Sluşanschi, Timişoara: Amarcord, 2001), fiind urmat de o primă traducere în limba română direct din latină datorată tot lui Dan Sluşanschi (Bucureşti: Paideia, s.a. [2011]) şi de o a doua, în ediţie bilingvă (Bucureşti: Academia Română, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, 2015). *Tratatul* publicat la Roma în 1481, pe de altă parte, cu toate că a avut un editor celebru al reluării traducerii timpurii în limba germană, din 1482-1483 (Martin Luther, Nürnberg, 1530, îndată după Asediul Vienei), a rămas cumva circumscris momentului.

Georg este reversul Principelui Cantemir, aflat la Înalta Poartă într-o epocă ce îi permite să scrie nu doar despre „mărirea" (*incrementa*), ci şi despre „decăderea" ei (*decrementa*). Rob la Adrianopolis pe când aceasta încă mai era capitala imperiului, Georg trece sub tăcere, poate înspăimântat de consecinţe, momentul crucial al cuceririi de către turci a cetăţii Constantinopolis – chiar dacă aminteşte numele sultanului din vremea când îşi scria *Tratatul*: Mechemetbeg, *id est* Mehmet/Mahomed al II-lea, cel ce purta supranumele *Fatih*, „Cuceritorul", tocmai pentru că adăugase Constantinopolis la stăpânirea sa. Cantemir, pe de altă parte, trăieşte la Constantinopolis/Istanbul, ca ostatic princiar, din 1687 până în 1710, cu scurte întreruperi, când era înlocuit la Poartă de fratele său, Antioh (de pildă, în jurul anului 1693 când, la moartea lui Constantin Cantemir, tatăl său, a fost domn al Moldovei pentru trei săptămâni, după cum scrie chiar el în *Vita Constantini Cantemyrii*); de altfel, în 1710 a plecat din Istanbul învestit de sultan ca domnitor. Cele două decenii turceşti ale lui Cantemir par să aibă puţine în comun cu cele ale lui Georg. Scopul lucrării este diferit, aşa cum vădit diferite sunt instrumentele cercetării, sursele bibliografice şi martorii nemijlociţi cu care intră în contact, abordarea şi anvergura ştiinţifică, publicul căruia i se adresează, curiozitatea cărturarului, stilul scriiturii şi componenta teologică.

Experienţa robiei reprezintă de altfel pentru Georg Captivus imboldul de a scrie acest *Tratat*, aşa cum declară răspicat în ultimul paragraf al *Prefeţei*: „să încredinţez amintirii şi scrisului cele pe care experienţa mi le-a dat ca învăţătură asupra faptelor, stărilor, obiceiurilor şi infamiilor turcilor, pentru ca, dacă aş cădea a doua oară în mâinile lor, la bătrâneţe – să mă ferească Dumnezeu, cu toate că eu încă mă tem îndeajuns de asta – să mă pot păzi de greşelile lor mai bine decât am făcut-o în tinereţe". Cantemir, la rândul său, îşi aşază în faţă un ţel cu mult mai înalt, după cum formulează chiar în primul paragraf al *Prefeţei* sale, subliniind nevoia de a emenda datele furnizate de autorii creştini: „Vrând să punem în lumină, dinaintea tuturor, mărirea şi decăderea Imperiului othman, trebuie mai întâi să lămurim câteva chestiuni de istorie şi genealogie, asupra cărora istoricii mari şi serioşi ai creştinilor au căzut adesea în gravă greşeală.". Este vorba aici de o abordare cuprinzătoare, justificată în permanenţă de autoritatea unor surse selectate riguros. *Tratatul*, în schimb, este un *memento* pentru sine, dar şi, în chip vădit, pentru toţi cei care ar avea nenorocul unei sorţi asemănătoare. Detaliile robiei, oricât de viu ar fi zugrăvite, într-o spirală care se regăseşte de-a lungul tuturor celor douăzeci şi trei de capitole, flancate de *Prefaţă*, *Prolog* şi *Mărturia* finală, trec programatic într-un plan secund, pentru că esenţa scrierii Studentului Romosan este primejduirea credinţei creştine, asaltate de lumea musulmană. Componenta teologică explicită, care reprezintă de fapt osatura *Tratatului*, este mult atenuată în textul cantemirian, în care există, pe de o parte, urmărirea tenace

BDD-A31317
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:58:54 UTC)

a istoriei otomane de la începuturi până în prezentul autorului, adesea într-o abordare de tipul analelor, cu capitole structurate riguros ca o succesiune a sultanilor, şi, pe de altă parte, o adevărată bază de date care dublează *Historia* propriu-zisă: *Annotationes* (însemnările lui Cantemir, plasate la finele cărţilor *Creşterii* şi a cărţii *Descreşterii*, marcate atent cu cifre sau litere inserate alături de termeni sau nume care aveau nevoie de explicaţii suplimentare, ce nu păreau să îşi aibă locul în corpul *Historiei*).

Tratatul reprezintă un jalon consistent în literatura română de expresie latină, iar autorul ei – despre care ştim mai puţin decât ne-am dori – se dovedeşte a fi un personaj memorabil. Editorul traducerii germane din 1530, Martin Luther, găseşte în acest *libellus* argumentele echilibrate pe care zadarnic le căutase în *Cribratio Alchorani* a lui Nicolaus Cusanus. Se foloseşte de cartea lui Georg Captivus pentru a redimensiona credinţa creştină: ea funcţionează ca o oglindă întoarsă pe care le-o pune dinainte creştinilor. Dorind să înţeleagă el însuşi ce se întâmpla în vremea sa şi voind să le dea învăţătură contemporanilor, Luther elogiază deopotrivă lucrarea şi personajul-autor. „Bărbatul acesta", spune el în prefaţa scrisă în limba latină, „oricine va fi fost autorul cărţii, pare să susţină cauza cu toată credinţa – credinţă prin care a dobândit în ochii mei o atât de mare autoritate, încât să-l cred pe deplin că relatează cu sinceritate ce s-a întâmplat cu adevărat." În mod repetat, Luther indică acea calitate a *Tratatului* care l-a cucerit: „cel care doar îl înfierează pe duşman şi doar îl acuză pentru faptele lui ruşinoase şi fără sens, dar le trece sub tăcere pe cele cinstite şi vrednice de laudă aduce cauzei mai multă vătămare decât sprijin." Georg Captivus Septemcastrensis este, pentru Luther, un „suflet curat şi sincer, care nu scrie nimic din ură, ci le povesteşte pe toate din iubire pentru adevăr." Elogiul din secolul al XVI-lea pentru un autor din secolul al XV-lea ar merita să fie reluat, cu convingere, acum.

Bibliografie

Cantemir, D. 2015. *Istoria măririi şi decăderii Curţii othmane*, ed. bilingvă, Octavian Gordon, Florentina Nicolae, Monica Vasileanu (ed.), Ioana Costa (trad.), cuvânt înainte Eugen Simion, studiu introductiv Ştefan Lemny. Bucureşti: Academia Română-Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă.

Georg Captivus Septemcastrensis. 2017. *Tratat despre obiceiurile, ceremoniile şi infamia turcilor*, traducere din limba latină, index, anexă (*Prefaţa* lui Luther) Ioana Costa, studiu introductiv Constantin Erbiceanu. Bucureşti: Humanitas.

Georgius de Hungaria. 1993. *Tractatus de moribus, condictionibus et nequicia Turcorum*, Reinhard Klockow (ed.). Köln-Weimar-Wien: Böhlau.

BDD-A31317
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:58:54 UTC)